

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย เรื่อง การปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี สัญญาเลขที่ RDG54S0001 มีวัตถุประสงค์หลัก คือ 1. เพื่อศึกษาการปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน 2. เพื่อหาแนวทางกระบวนการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับเสริมศักยภาพชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ในรูปแบบของการพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3. เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาโครงการวิจัยที่เป็นโจทย์ร่วมของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีอย่างน้อย 3 โครงการ และ 4. เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาภาคีในการดำเนินงานวิจัยร่วมกันระหว่างชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีและหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอันจะเป็นการ “สร้างเวที” ให้กับชุมชนได้พัฒนาทิศทางในการแก้ไขปัญหาของตนเองอย่างเป็นรูปธรรมโดยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

แผนการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการ มี 4 กิจกรรม คือ (1) แผนงานเสริมสร้างความรู้/ความเข้าใจด้านการดำเนินงานโครงการกับกลุ่มเป้าหมาย (2) แผนงานติดตามและร่วมสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ (3) แผนงานด้านการจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย และ (4) การขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ซึ่งผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลาโครงการพบว่า

1. **แผนการเสริมสร้างความรู้/ความเข้าใจด้านการดำเนินงานโครงการกับกลุ่มเป้าหมาย** ทางโครงการการปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี (Node อ่าวปัตตานี) ได้มีการจัดเวทีประชุมเสริมสร้างความรู้/ความเข้าใจด้านการดำเนินงานโครงการกับกลุ่มเป้าหมาย โดยการจัดเวทีดังกล่าว มุ่งเน้นการให้ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจถึงความหมาย กระบวนการ วิธีการ เป้าหมาย ฯลฯ ของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีทั้งผู้ประสานงานโครงการการปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี และทีมที่ปรึกษาโครงการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นผู้ให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเป็นการสร้างเสริมความเข้าใจและกระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งมีโอกาสนในการได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยผ่านทั้งรูปแบบของการฝึกอบรมกระบวนการในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่ชุมชนต้องการในการพัฒนาโครงการวิจัยต่างๆ และสามารถนำมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเองได้

2. แผนงานด้านติดตามและร่วมสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการติดตามโครงการวิจัยที่กำลังดำเนินการอยู่ เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในปี 2553 และในปีงบประมาณ 2554 และโครงการวิจัยที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาโครงการ คือโครงการสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนให้เข้มแข็งจากการจัดทำซึ่งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านของคนหลากหลายกลุ่ม

3. แผนงานด้านการจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

เป็นการจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูลในประเด็น การสัมมนาในท่ามกลางวิกฤติเพื่อร่วมกันค้นหาทางออกการวิจัยเพื่อท้องถิ่นยกระดับข้อถกเถียงสู่ปัญหาวิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อม โดยการประสานความร่วมมือระหว่างศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอำเภอปัตตานีกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่จะร่วมกันนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ ของทั้ง 2 พื้นที่มาสังเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับองค์ความรู้

4. การขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ทางโครงการการปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีได้มีการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านรูปแบบต่างๆ ทั้งการทำ RE (Research Exploitation) หรือ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย และการเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับภาคส่วนต่างๆ ที่สนใจรวมทั้งการเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการวิจัยผ่านสื่อมวลชน เพื่อนำเสนอผลงานของชุมชนสู่สาธารณะและเป็นการเผยแพร่แนวคิดและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการในการปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีต่อกรณีปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยชุมชนได้มีการผสมผสานทั้งการนำเอาปัจจัยภายในที่แข็งแกร่งของชุมชน เช่น องค์ความรู้ของชุมชน ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรที่มีมาแต่ดั้งเดิม มาผสานเข้ากับปัจจัยภายนอก ซึ่งก็คือ องค์ความรู้ของโลกสมัยใหม่ เช่น การจัดการระบบข้อมูล การเผยแพร่สื่อสารกับสาธารณชน หรือการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรวมไปถึงการใช้ช่องทางของข้อมูลข่าวสารจากโลกภายนอก เช่น การระบุดึงสิทธิของชุมชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาประยุกต์ใช้ร่วมกัน

ทางโครงการฯ ได้สนับสนุนให้ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานีทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบโดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research)

ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงาน เก่งขึ้นและแกร่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง ตลอดจนยกระดับการแก้ปัญหาให้มีคุณภาพ เชื่อถือสูง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการทำกิจกรรมร่วมกันจะนำไปสู่การเกิดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการร่วมสร้างความสมานฉันท์ และคลี่คลายสถานการณ์ความไม่เข้าใจกันหรือการมีช่องว่างระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ในระดับหนึ่ง และท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่การสร้างกลไกในการปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีในการดำรงอยู่ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่ต้องเผชิญหน้าทั้งกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป